

Taikymo funkcija H. G. Gadamerio filosofinėje hermeneutikoje: praktikos kognityvumas

Šiame straipsnyje toliau tyrinėjamas H. G. Gadamerio hermeneutinis supratimas skirtingų jo funkcijų požiūriu. Išskyrus sudėtingai tarpusavyje sąveikaujančius esminius kognityvumo, normatyvumo ir reproduktyvumo sandus dėmesys sutelkiamas į hermeneutinio supratimo normatyvumą ir jo įtaką kognityvumui. Pirmojoje straipsnio dalyje išskiriama ir aprašoma normatyvioji hermeneutinio supratimo funkcija, atskleidžiamos ontologinės filosofinės hermeneutikos prielaidos, lemiančios tokį funkcijų persiskirstymą pažinimo procese. Antrojoje straipsnio dalyje tiriama pati supratimo kognityvumą išstinkanti transformacija bei pažinimo procese išnyrantys moralinės sąmonės apibrėžtumai: kaip ir moralėje, taip ir hermeneutiniame supratime pažįstama veiksmu, ir pats pažinimas taip pat yra traktuojamas kaip moralinis veiksmas; aprašoma moralinė hermeneutiniu supratimu pažįstančiojo savimonė, atskleidžiama unikali ir taip labai nuo moderniosios epistemologinės traktuotės besiskirianti hermeneutinė „subjekto“ ir „objekto“ prigimties samprata.

The article continues investigation of H. G. Gadamer's hermeneutical understanding in terms of its different functions. Having discerned intricately interacting fundamental components of cognitivism, normativity, and reproducibility, attention is concentrated on normativity of hermeneutical understanding and its influence over cognitivism. In the first part of the article normative function of hermeneutical understanding is distinguished and described; ontological prerequisites of philosophical hermeneutics that determine such redistribution of the functions in the process of human cognition are revealed. The second part of the article proceeds to the consideration of the transformation that strikes the very cognitivism of understanding both with characteristics of moral consciousness that emerge in the process of cognition: in hermeneutical understanding one cognizes by an action, the same as in morality, and the cognition itself is treated as a moral action; moral self-consciousness of the one who cognizes by hermeneutical understanding is defined; hermeneutical conception of nature of "subject" and "object" that is so unique and so different from the modern epistemological interpretation is revealed.

Įvadas

Šiame straipsnyje toliau tęsiama Gadamerio filosofinės hermeneutikos ir pamatinės jos sąvokos – hermeneutinio supratimo – analizė, šiame specifiniame humanitarinių mokslų metode ieškant kur kas universalesnės ir reikšmingesnės bet kokio žmogiškojo pažinimo apskritai struktūros. Antrojoje straipsnio dalyje į pagrindinį tyrimo objektą – hermeneutinio supratimo esmę išreiškiančius fundamentaliuosius bet kokio žmogiškojo pažinimo sandus – normatyvumą ir kognityvumą, bei tokius daugialypius ir reikšmingus jų tarpusavio santykius – žvelgiama moralės teorijos ir praktikos požiūriu. Pirmojoje straipsnio dalyje išskyrus pagrindinius hermeneutinio supratimo elementus ir iškėlus pažinimo normatyvumą kaip itin svarbų visą epistemologinę struktūrą apibrėžiantį ir trans-

formuojantį momentą, antrojoje straipsnio dalyje pereinama prie hermeneutinio supratimo kognityvumo savitumo aptarimo. Taip toliau siekiama straipsnio tikslo – atskleisti normatyvumo reikšmę hermeneutiniam supratimui ir aprašyti svarbiausius moderniosios epistemologijos teoriją išstinkančios transformacijos aspektus. Antrojoje straipsnio dalyje prie tyrimo tikslo artinamasi sprendžiant tokius analizės uždavinius: 1) aprašant konkretybės ir visuotinybės tarpusavio santykių skirtingumą tradicinėje moderniojoje epistemologijoje ir filosofinėje Gadamerio hermeneutikoje; 2) įvertinant tikrąją hermeneutinio supratimo normatyvumo vaidmenį filosofinei Gadamerio hermeneutikai: specifiniame hermeneutiniame supratime kaip tik normatyvumas ir yra vienintelis bei tikrasis kognityvumo šaltinis; 3) hermeneutiniame supratimo modelyje atrandant universalią bet kokio žmogiškojo pažinimo struktūrą; 4) parodant praktinę ir specifiskai „moralinę“ Gadamerio hermeneutinio supratimo prigimtį; 5) išanalizuojant hermeneutinio supratimo subjekto savimonės transformaciją; 6) eksplikuojant savitai „normatyvinę“ hermeneutiniame supratime atsiveriančio objekto prigimtį.

Pagrindine tyrimo problema lieka pažinimo normatyvumo aspekto įtakos filosofinei Gadamerio hermeneutikai ir visai žmogiškojo mąstymo apskritai sampratai įvertinimo adekvatumas bei jo pasekmės bet kokiai epistemologinei teorijai. Ir toliau tyrime naudojami tie patys *fenomenologinės deskripcijos, diskursyvinės analizės, hermeneutinės interpretacijos ir komparatyvistinės skirtingų pažinimo modelių analizės* metodai.

Hermeneutinis konkretybės išskirtinumo pranašumas prieš visuotinybės bendrumą

Empirinė tikrovė įvairovė ir nuolatinis jos tapsmas, nuolatinis keitimasis kelia daug rūpesčių visiems visuotiniams ir bendriems įstatymams, vos tik jie pamėgina ką nors jai „įsakyti“. Lygiai taip pat ir techniškajame amatininko darbe, net ir turint visas produktui pagaminti reikalingas medžiagas ir tikslas gaminimo instrukcijas, gaminimo ir kūrimo procesas ne visada vyksta sklandžiai. Empirinė tikrovė dosni įvairiausių kūrimo procesų komplikuojančių netikėtumų: galbūt medžiaga, iš kurios produktas yra gaminamas, tik artima savo savybėmis tai medžiagai, kurios reikia; galbūt kuriančiojo amatininko įgūdžiai dar nėra tokie geri ir jam nuolat tenka taisyti savo paties klaidas. Šis natūralus ir neišvengiamas neatitikimas tarp bendros vadovėlio instrukcijos ir konkrečios kūrimo situacijos yra natūralus visam mūsų gyvenimui ir pasauliui priskiriamas netobulumas. Toks jau pasaulis. Tačiau, kita vertus, teorinio mokslo požiūriu, šis netobulumas yra tik paties pasaulio ir pačios empirinės tikrovės problema. Teorinio mokslo ir jo žinių jis niekaip neveikia. Teoriniai mokslinio pažinimo dėsniai „gyvena“ tobulajame intelekto pasaulyje, kuriame nėra jokių netikėtumų, neatitikimų, netobulumų, jokių klaidų, kuriame neatsiranda jokių naujų veiksmų. Idealusis produkto gaminimo modelis turi būti pritaikytas konkrečiai situacijai, konkrečiai gaminamai medžiagai, įrankiams ir gamintojo sugebėjimams.

Taigi realiame produkto gaminimo darbe abstrakti vadovėlio instrukcija yra keičiama, pritaikoma konkrečiam gaminimo darbui, tačiau šis pokytis pačioje instrukcijoje – vis tokioje pat bendroje ir abstrakčioje – niekaip neatsispindi. Sukūrus kokį nors produktą vadovėlis nėra perrašomas iš naujo. Konkreti produkto gaminimo istorija neturi jokios

įtakos vadovėlio turiniui, jo nekeičia. Lygiai taip pat kitas amatininkas, turėdamas pagaminti tą patį produktą, turės vadovautis ta pačia bendra instrukcija, ją savaip pritaikydamas savo konkrečiai gaminimo situacijai. Bet kuriuo atveju visi amatininkai savo darbe stengsis kaip galima labiau priartėti prie instrukcijoje aprašyto gaminimo proceso modelio. Pagaminamo arba sukuriamo produkto kokybė vertinama pagal jo atitikimą idealiajai instrukcijoje aprašytai normai. Kuo produktas artimesnis savo pavyzdžiui, tuo tobulesniu ir geresniu jis laikomas. Siektinas idealas – visiškas jų sutapimas, identiškas pavyzdžio atkartojimas.

Įstatymas savo bendruoju abstrakčiuoju pavidalu taip pat negali būti pritaikytas konkrečiai situacijai toks, koks yra suformuluotas. Tai neįmanoma dėl tos pačios priežasties – konkreti situacija visuomet skiriasi nuo idealaus įstatymo apibrėžimo ir jo galiojimo konteksto. Visos situacijos, kurioms taikomas įstatymas, skirtingos. Todėl ir įstatymas turi būti taikomas skirtingai, bendroji norma taip pat turi būti keičiama, adaptuojama¹. Tačiau juridinio įstatymo keitimo procese, pritaikant jį konkrečiai situacijai, galima išvelgti du nepaprastai svarbius momentus. Visų pirma toks bendrojo įstatymo ir konkrečios situacijos neatitikimas nėra traktuojamas kaip koks nors netobulumas arba trūkumas. Tai paprastų paprasčiausias gyvenimo faktas – tokia mūsų tikrovė. Todėl netobulu šioje situacijoje laikomas ne gyvenimas, o įstatymas. Bendra įstatymo nuostata konkrečioje situacijoje keičiama ne todėl, kad jos neleidžia pritaikyti konkrečios situacijos konkretieji apibrėžtumai, kurie yra netobuli, o todėl, kad jeigu ši bendra įstatymo nuostata būtų pritaikyta konkrečiai situacijai visiškai jos nepakeičiant, toje konkrečioje apibrėžtoje situacijoje ji būtų *neteisinga*². Kitaip sakant, netobulas pasirodo pats įstatymas ir jo bendrumas. Konkretus įstatymo keitimas jį taikant konkrečioje situacijoje laikomas įstatymo bendrumo netobulumo pataisymu³. Kitaip sakant, įstatymą taikant konkrečiai situacijai, jis yra tobulinamas.

Tą patį visuotinybės ir konkretybės santykį bei jų neatitikimo pozityvumą išvelgia ir Aristotelis. Ilgame Aristotelio dorybių sąrašė randamas ir *gerumas – epieikeija*⁴. Gerumas yra teisingumas ir, kaip Aristotelis teigia, yra už jį netgi „geresnis“. Jis nėra geresnis už bet kokią teisingumą apskritai, bet tik už tą teisingumą, kurį vykdydamas bendro pobūdžio įstatymas dėl savo bendrumo palieka spragų, negali paskiru atveju nuspręsti teisingai. Gerumas ir yra tokio įstatymo „ištaisymas“, taigi – geresnis ir tobulesnis teisingumas.

Šiuose dviejuose skirtingo įstatymo taikymo konkretybei pavyzdžiuose aiškiai matyti skirtinga vertybinė orientacija. Moksliniam pažinimui vienintelis teisingas ir tikras dalykas yra pats mokslinis mąstymas – žmogaus intelektas. Jo sukurtos idėjos ir sąvokos yra tobulos. Jas nelabai atitinkanti tikrovė – netobula. Žmogaus likimas – kankintis neišvengiamoje gyvenimo netobulybėje. Tobulumą jis gali patirti tik kontempliuodamas savo paties sukurtas intelektualines idėjas. Žmogaus gyvenimas vyksta mėginant šias idealias ir tobulas sąvokas taikyti empirinėje tikrovėje. Gyvenimas sėkmingas ir efektyvus, taip pat ir laimingas tiek, kiek šis procesas pavyksta.

Tuo tarpu realiaja gyvenimo *Gewordene Sein*⁵ grindžiamoje Aristotelio etikoje ir Gadamerio hermeneutikoje pačia aukščiausia savaimine vertybe akivaizdžiai laikomas gyvenimo tikroviškumas, jo realumas, kuriame empirinės tikrovės begalinė įvairovė, jos kon-

kretumo vienkartiškumas ir begalinis tapsmas yra tikrovės vertingumą konstituojančios gyvenimo esmės apibrėžtumai. Todėl užuot mėginęs gyvenimo realybę išprausti į savo paties sukurtų sąvokų rėmus žmogus, priešingai, mėgina savąjį mąstymą keisti ir tobulinti taip, kad jis kuo labiau atitiktų tegu ir apibrėžimo nesugaunamą gyvenimą. Žmogaus sukurtos ir mąstomos sąvokos yra tuo teisingesnės, tikresnės ir vertingesnės, kuo labiau joms pavyksta sugriebti nesugaunamojo gyvenimo tikroviškumą.

Kaip matyti, šių dviejų skirtingų pažinimo rūšių vertybės orientuojamos priešingomis kryptimis. Pirmuoju atveju tikrovė yra „nubūtinama“, „idealinama“, „abstraktinama“, „intelektinama“, antruoju atveju – „tikrovinamas“ žmogaus mąstymas. Jis „konkretinamas“, „empirinamas“ ir taip ontologizuojamas ne intelektine būties idėja, o praktiniu gyvenimo veiksmu.

Hermeneutinis taikymas – supratimo kognityvumo galimybės sąlyga. Veikimas kaip tikrasis pažinimas

Šiame visuotinės normos ir konkrečios situacijos, kuriai ta norma taikoma, neatitikime yra ir kitas labai svarbus pozityvus momentas. Kaip tik tokie bendro įstatymo neatitinkantys atvejai keičia įstatymo turinį. Jį keičia ne vien tik tuo aspektu, kad bendras įstatymas, toks, koks išleistas, negali būti pritaikytas konkrečiai situacijai ir todėl tam, kad įstatymą būtų galima pritaikyti, yra keičiamas jo turinys, turinys taikomas prie tos konkrečios situacijos. Šis keitimo veiksmas yra dvikryptis. Išsprendus konkrečią bylą ir apibendrinant teisingumo nustatymo ir jo įvykdymo patirtį toje byloje dažniausiai keičiamas ir pats bendrasis įstatymas bei jo turinys. Į abstraktų įstatymą įvedami jį papildantys, tobulinantys konkretūs įstatymo taikymo atvejai, konkrečių jau išspręstų bylų patirtis. Kitaip sakant, netgi bendro ir visuotinio įstatymo turinys kuriamas iš konkrečių teisingumo įvykdymo aktų konkrečiose bylose. Ir tai teisinga ne vien tik kalbant apie įstatymo papildymus, priešus bei pataisas. Atidžiau išsiūrėjus galima pamatyti, kad ir pati bendriausia bei abstrakčiausia teisingumo norma suformuluota tegalėjo būti tik remiantis konkrečiu įvykiu, konkrečios situacijos ir jos sprendimo patirtimi.

Aiškiai atsiskleidžia ir hermeneutinio supratimo kognityvumo ryšys su normatyvumu. Straipsnyje jau buvo pabrėžta, kad skirtingai nuo teorinio mokslinio pažinimo, kuriam taikymas yra visiškai nesvarbus ir šalutinis veiksmas, nepriklausantis paties mokslinio pažinimo procesui ir neturintis jam jokios įtakos, hermeneutiniame supratime taikymas išreiškia pačią supratimo esmę. Sakėme, kad kognityvumas ir normatyvumas yra du supratimo aspektai. Jie nėra du atskiri veiksmai, einantys vienas po kito ar netgi vykstantys tuo pačiu metu, bet vienas ir tas pats veiksmas. Tai be galo svarbus momentas. Gadamerio teigimu, mes ką nors suprantame tik taikydami ir tik pačiu taikymo veiksmu. Kaip tik pats taikymo veiksmas ir yra tikrasis visuotinybės supratimas, tik taikymo veiksmu suvokiama pati bendroji visuotinybė ir tik per taikymą ji gali būti suprasta, nes tik taip visuotinybė ir įgyja savo turinį bei jį apreiškia. Pats taikymo veiksmas ir yra supratimas, kognityvusis pažintinis jo momentas. Tai ne koks nors savitas hermeneutinio supratimo bruožas, hermeneutinį supratimą išskiriantis iš visų kitų pažinimo rūšių, tačiau pati jo esmė. Moks-

linis pažinimas visuomet atskiria teoriją nuo praktikos. Tuo tarpu čia kalbama apie tam tikrą pažinimo rūšį, kurioje taikymas, beje, – moralinio pobūdžio taikymas, – savo esme būdamas normos įgyvendinimu, ne tik tapatinamas su kognityviuoju pažinimo veiksmu, bet yra vienas ir tas pats veiksmas⁶.

Teorinėje analizėje išskyrus šiuos du hermeneutinio supratimo aspektus labai sunku mintyse išlaikyti principinę jų vienybę. Lengviau kalbėti apie teoriniam pažinimui suteiktą moralinį arba praktinį pobūdį. Arba priešingai – moralinio ir praktinio pažinimo kognityvumą, jo išplėtimą tiesos atradimo bei jos teigimo funkcija. Šio itin savito ir ypatingo pažintinio veiksmo prigimtį, nuosekliai sekant Gadameriu, lygiai taip pat ir Aristotelium, ko gero, tegalima suprasti tik tuo pačiu hermeneutiškai aprašytu supratimo būdu, tai yra – šį supratimą realizuojant ir įgyvendinant, atliekant jį kaip veiksmą.

Hermeneutinio supratimo galiojimo išplėtimas

Po tokių išvadų gali kilti klausimas: o gal visa tai būdinga tik specialiam moraliniam arba juridiniam supratimui? Klausimą galima ir dar labiau siaurinti: gal ši aptartoji specifinė hermeneutinė supratimo samprata iš esmės atspindi ir apibrėžia tik aristoteliškai traktuojamo moralinio pažinimo esmę? Galima atsakyti paties Gadamerio žodžiais: „Jeigu mes apibendrinami palyginsime aristotelišką etinio fenomeno ir ypač dorovinės sąmonės dorybės aprašymą su mūsų pačių [svarstomais] klausimais, tai pamatysime, kad jų analizė Aristotelio [filosofijoje] yra tam tikras *tos problemos, kurią savimi išreiškia hermeneutikos uždavinys, modelis*“⁷ (kursyvas autoriaus). Lygiai taip pat „*juridinė hermeneutika iš tikro nėra joks ypatingas atvejis; priešingai, ji gali istorinei hermeneutikai sugrąžinti visą jos problematikos platumą ir atkurti buvusių hermeneutinės problemos vienybę – vienybę, kurioje juristas ir teologas susitinka su filologu*“⁸. (Šis teiginys taip pat autoriaus išskirtas kursyvu).

Taigi kalbame ne apie moralinį pažinimą apskritai ar Aristotelio etiką, ir ne apie specialias juridinės hermeneutikos problemas, bet apie hermeneutinį supratimą, specifiškai priklausantį visiems humanitariniams mokslams, taip pat ir menams. O turint omenyje tai, kad savo filosofijoje Gadameris šį specifinį humanitarinį hermeneutinį supratimą galiausiai išplečia iki bet kokio žmogaus supratimo apskritai, paaiškėja, kad tokiais netikėtais ir svarbiais apibrėžtumais aprašomas tam tikro žmogiškojo mąstymo apskritai fenomenas. Šis nuo teorinio mokslo pažinimo nuostatų itin besiskiriantis žmogaus supratimas ne tik kad egzistuoja *de facto* – jis tiesiog yra, žmogus taip supranta; bet šalia teorinio mokslo kol kas vienvaldžio autoriteto jis turi teisę į jo galiojimo lauko išplėtimą. Tarp Gadamerio tekstų eilučių galima išvelgti ir kur kas aiškesnę tvirtinimą apie kitokį ir vertingumo, ir autoritetingumo paskirstymą teorinio mokslo nenaudai. Hermeneutinis supratimas turi būti reabilituotas ne tik kaip reikšmingesnė žmogaus pažinimo rūšis, bet ir kaip teisingesnis, tikresnis, labiau „pažintinis“ – kognityvesnis (!), suteikiantis daugiau informacijos apie tikrąją tikrovę pažinimas, galbūt vienintelė pažinimo rūšis, apskritai realiai pažįstanti tikrąją tikrovę, o ne iš anksto savo pačių susigalvotas prielaidas, kurios, ko gero, vienintelės ir yra tikrasis mokslinio pažinimo objektas.

Praktinis hermeneutinio supratimo pobūdis. Pažinimas kaip tikrasis veikimas

Iš to, kad supratimą Gadameris apibūdina kaip taikymą, matyti veiksminis, praktinis hermeneutinio supratimo pobūdis. Bet koks reiškinys ar tekstas yra suprantamas tik jo pritaikymu, pritaikymo suprantančiajam ir jo situacijai veiksmu. Kaip jau minėta, šis supratimas nėra koks nors išankstinis įvairių taikymo galimybių spekuliatyvus svarstymas, nėra jis ir po taikymo įvykusios situacijos apmąstymas. Bendrąjį įstatymą pritaikius konkrečiai situacijai keičiasi net ir diskursyvusis, „teorinis“ įstatymo turinys. Supratimas nėra šio pasikeitimo fiksavimas ar jo aptarimas. Supratimo sąvoką Gadameris rezervuoja tik pačiam supratimo *veiksmai*. Tik veiksmė iškyla tiesa, tiesa suprantama ją realizuojant.

Nuosekliai laikantis tokios supratimo sampratos tenka pripažinti, kad jokie išankstiniai galimų variantų apsvarstymai prie hermeneutinio supratimo tiesos nepriartina. Niekio bendro su tikrąja hermeneutine tiesa neturi ir po įvykio, po apsisprendimo, po veiksmo einantys to veiksmo apmąstymai ar išvadų konstatavimas. Vienintelė „vieta“ tiesai suprasti ir jai patirti yra pats supratimo veiksmas, taikymo veiksmas, kokio nors prasminio darinio realizavimas savajame gyvenime ir konkrečioje jo situacijoje. Juridinės hermeneutikos pavyzdžio analizę Gadameris baigia tokiu sakiniu: „Supratimas pasirodo besantis tam tikro pobūdžio veiksmas (*Wirkung*) ir save pažįsta kaip tokį.“⁴⁹

O veiksmas priklauso patirties sričiai. Sąvoką galima mąstyti, kurti ir keisti. Veiksmas tuo ir yra veiksmas, kad jis realiai įgyvendinamas. Ir vėl matyti *patyriminis* Gadamerio hermeneutikos pobūdis, ne tik pagal svarstomojo supratimo turinį, bet ir pagal jo formą: veiksmas nėra hermeneutinio supratimo objektas, tai pats jo procesas, santykio tarp supratimo „subjekto“ ir „objekto“ vyksmas. Kita vertus, žmogaus veiksmas ir poelgiai priskiriami praktinei filosofijai. Tad hermeneutinis supratimas yra praktinis, o Gadamerio analizuojami humanitariniai mokslai yra – paties Gadamerio teigimu – „tam tikro pobūdžio „moraliniai mokslai““¹⁰.

Moralinė hermeneutiniu supratimu pažįstančiojo savimonė

Hermeneutika universalizuojama iki visų žmogaus veiklos sričių. Tad moralinis bei praktinis yra visas hermeneutinis žmogaus supratimas: šios pažinimo rūšies prigimtis yra praktiškai moralinė. Moralė nėra išskiriama iš praktinio pažinimo kaip bendresnio pažinimo, kuriam moralinis pažinimas yra specialesnė bendresnio pažinimo rūšis. Hermeneutinis supratimas moralinis ne todėl, kad jo supratimo „objektas“¹¹ yra moralė, bet dėl to, kad jo supratimui būdingas moralinis normatyvumas ir iš to paties normatyvumo kylantis imperatyvumas.

Bene labiausiai teoriniai mokslai nuo moralinių skiriasi savo santykiu su pažįstančiuoju subjektu. Teoriniuose moksluose šio santykio nėra. Jis naikinamas dirbtine subjektą ir objektą supriešinančia distancija. Teorinio mokslo žinios niekaip nesusijusios su subjektu bei jo gyvenimu. Objektvūs ir nešališki teorinio mokslinio pažinimo dėsniai konstatuoja pasaulio tvarką, aprašo pasaulį tokį, „koks jis yra“. Teoriškai nei nuo subjekto pažintinių tiriamųjų pastangų, nei nuo jo gyvenimo ar jo asmens ši tvarka nesikeičia. Joks žmogus šiai objektyviai pasaulio tvarkai neturi ir negali turėti jokios įtakos. O jei ši įtaka kiltų iš

kokių nors subjektyvių ir empirinių mokslinės subjekto nuostatos priemaišų, tai turėtų būti tučtuojau metodologiškai kruopščiai pašalinta. Tuo tarpu moraliniai mokslai ir moralinis pažinimas visuomet yra visų pirma *savęs paties* pažinimas. Šį esminį moralinio pažinimo apibrėžtumą paveldi ir hermeneutinis supratimas. Daugelyje pagrindinio savo veikalo *Tiesos ir metodo* vietų Gadameris teigia, kad tai, kas galiausiai hermeneutiniu supratimu yra pažįstama, suprantama, yra „aš pats“, „aš“ – asmeninis, unikalus ir vienintelis, net ne subjektas, bet asmuo¹².

Iš pirmo žvilgsnio šis savęs pažinimas gali pasirodyti panašus į Hegelio dvasios absoliučiąją savimonę, savęs atpažinimą, susitapatinimą su pačia savimi. Gadameris Hegeliui simpatizuoja, tačiau nuo tokios jo savižinos sampratos atsiriboja ją pavadindamas „teorine“¹³. Hegelio dvasia save atpažįsta kaip teorinio, mokslinio pažinimo pasaulio autorių ir tikrąjį kūrėją. Tokią savimonę dvasiai suteikia spekuliatyvaus teorinio mąstymo objektyvumas: teorinio mokslinio pažinimo principai bei jo metodologija, iš pažinimo turinio šalinanti bet kokias galimas empirines konkrečios tikrovės patyrimo priemaišas. Todėl Hegelio dvasia save atpažįsta *sąvokoje*, kuri yra teorinis teorinio mokslo konstruktas.

Tuo tarpu hermeneutinio supratimo procese įvykstantis savęs pažinimas yra įgalinamas visai kito pagrindo. Kaip jau minėta, hermeneutinio supratimo išėities pozicija yra realioji tikrovė su visu savo konkrečiuoju empiriškumu. Hermeneutinis „subjektas“ atsigrežia į save su tikrove susidurdamas ne kaip su savo teorinių apmąstymų objektu, o kaip su lygiaverčiu jo gyvenamosios erdvės partneriu. Atsidūręs neišvengiamo moralinio apsisprendimo akivaizdoje ir jausdamas teisingumo pareigą kaip savotišką moralinę prievartą, „subjektas“ savąjį subjektyvumą gali išgyventi ir negatyviai. Labai dažnai moralinių pasirinkimų atsakomybė tokiu sunkiu svoriu prislegia mūsų pečius, kad mielai perleistume veiksmo naštą bet kam, kas tik sutiktų su mumis pasikeisti vietomis. Taigi pati tikrovė hermeneutinio supratimo „subjektą“ susigrąžina iš spekuliatyvių apmąstymų idealios ir saugios aplinkos į realųjį gyvenimą. Šitaip ji transcendentalinį teorinio pažinimo „subjektą“ paverčia gyvu asmeniu, kurio kiekvienas veiksmas šiame pasaulyje turi realias, jo paties gyvenimą lemiančias pasekmes¹⁴.

Hermeneutinis „subjektas“ suvokdamas save neapibrėžia savęs kokia nors bendresne teorine sąvoka. Jo savimonė pačia savo prigimtimi taip pat yra supratimo veiksmas, taigi jis yra to paties hermeneutinio taikymo sau pačiam veiksmas. Pats save „subjektas“ suvokia pačiam sau pritaikdamas savo supratimą. Lygiai tuo pačiu veiksmu, kuriuo konkrečioje situacijoje jis sau pačiam pritaiko moralines dorybes, „subjektas“ supranta ir savo paties santykį su šiomis moralinėmis dorybėmis – patį save apibrėžia šiomis moralinėmis dorybėmis ir apibrėžia ne teoriškai, nustatydamas konkretaus atvejo subordinaciją bendresnei sąvokai, bet apibrėžia realiai veiksmiškai – save paveikdamas ir pakeisdamas. Kitaip sakant, bet kuri hermeneutinio supratimo tiesa visuomet apima ir suprantamąjį „objektą“, ir suprantantįjį „subjektą“, hermeneutiniame supratime abu jie susilieja į nedalomą vienybę.

Hermeneutinis supratimas apskritai prasideda nuo pirminės „subjekto“ ir „objekto“ vienybės, jiems natūraliai siejantis įvairiais gyvenimiškais ryšiais. Priešingai nei teorinis protas, šių ryšių hermeneutinis supratimas neneigia, jų nenutraukia. Būtent per ryšius hermeneutinis supratimas ieško „aukštesnės“ pažintinės sintezės galimybes, Kanto termi-

nais kalbant. Tiesoje įvykstantis „subjekto“ ir „objekto“ susijungimas nėra ta pati pirminė vienybė, kuria supratimas prasideda. Ji jau yra suvokta ir suprasta, su joje atsivėrusia tiesa apie „subjektą“ ir „objektą“ – pažintinio supratimo veiksmo tiesa.

Žvelgiant į šią vienybę iš „subjekto“ pusės labiausiai į akis krinta kitoks „subjekto“ santykis su jo suprasta tiesa. Ji nėra subjekto apmąstymų objektas, jo sąmonės vaizdinys, „subjekto“ asmenį tiesa apibrėžia visiškai kitu būdu. Jei būtų galima taikyti teorinio proto terminus ir kalbėti apie „subjekto“ *asmens turinį*, tai tiesa keičia būtent jį. Todėl supratę kokią nors konkrečią moralinę dorybę, kitaip sakant, realizavę ją savo konkrečioje gyvenimo situacijoje, išsprendę gyvenimo problemą, įgyvendinę moralinį pasirinkimą, mes *keičiamės*. Mes ne tik sužinome kažką naujo apie gyvenimą ir save pačius. Sužinoti ką nors naujo apie gyvenimą galima ir paskaičius kokią nors knygą. Keičiasi mūsų požiūris į gyvenimą ir į save pačius. Požiūris keičiasi dėl tos priežasties, kad keičiamės mes patys, keičiasi mūsų žiūrėjimo „akys“.

Kaip pastebi Aristotelis, moralinės žinios nuo teorinio *technė* žinojimo skiriasi dar ir tuo, kad kadaise išmoktas teorines kokio nors amato ar teorinio mokslo žinias ilgai to amato neapraktikavus galima ir pamiršti. Jos yra laikomos mūsų atmintyje ir tik nuo jos ilgaalaikiškumo priklauso, ar šias žinias išsaugosime tolesniam savo gyvenimui. Tuo tarpu moralinės žinios, įgytos tokiu apsisprendimo ir savęs pakeitimo būdu, negali būti pamirštos. Įgyta nauja savęs paties ir savojo gyvenimo kokybė gali būti paneigta tik kokiu nors kitu apsisprendimu vėl save iš naujo pakeičiant ir taip save tobulinant arba, atvirkščiai, degraduojant. Taip suprastos ir išgyventos, „atliktos“ tiesos poveikis kur kas gilesnis nei kokio nors gyvenimo įvykio palikta žymė mūsų kūne ar sieloje. Kalbant metaforų kalba, tai panašiau į savęs formavimą, kuris tolygus prigimties keitimui, todėl yra negrįžtamas. Apie panašią gyvenimo pasikeitimų prigimtį kalba ir gyvenimo išmintis. Net ir labai norėdami negalime padaryti, kad kai kurių įvykių mūsų gyvenime nebūtų buvę, kad jų išgyvenimas nebūtų mūsų sąmonėje ne vien tik kaip pasikartojantys ar mus persekiojantys nemalonūs ar malonūs prisiminimai, bet visų pirma kaip pasikeitęs požiūris į pasaulį, gyvenimą ir save bei pasikeitęs santykis, aktyvusis veiksminis *Wirkung* pobūdžio santykis.

Beje, jei laikysimės tos pačios teorijos ir praktikos sričių perskyros ir lygiai ta pačia perskyra perskirsime ir teorinį mokslinį subjektą bei praktinį subjektą, gyvenantį ir veikiantį realiame pasaulyje, tada būsime priversti padaryti ir dar reikšmingesnes išvadas. Savo paties sukurtas teorines sąvokas kontempliuojantis teorinis subjektas lygiai tiek pat mažai turi kokių nors ryšių su realiąja gyvenimo tikrove, kaip ir jo abstrakčios, idealios sąvokos. Laikantis to paties teorinio mokslinio pažinimo metodologinių reikalavimų tenka konstatuoti, kad teorinis mokslo subjektas neegzistuoja empiriškai konkrečiai ir realiai. Jis neturi konkrečios empirinės realiosios asmeninės gyvenimo egzistencijos. Jei teorinis subjektas ir turi kokį nors ontologinį statusą, tai šis jokia būdu nėra asmeninis, konkretus, empirinis – nes tai yra kaip tik tie dalykai, kuriuos subjektas privalo pašalinti iš savo mokslinio pažinimo proceso ir pačių jo prielaidų, ištakų, iš savęs paties kaip mokslininko pažįstančiojo subjekto. Mokslinis subjektas *par excellence* – be jokių subjektyvumo, empiriškumo, konkretumo ir asmeniškumo priemaišų. Tuo tarpu praktinis arba moralinis subjektas tik todėl ir yra praktinis moralinis, kad veikia konkrečiame, realiame pasaulyje¹⁵. Taigi tik praktinis subjektas, – o kadangi hermeneutinis subjektas yra praktinis, – tai her-

meneutinio supratimo subjektas yra gyvas, realus, gyvenantis ir būvantis, ir tik jis realiai yra, nėra teorinio proto konstruktas, o realiai gyvenanti konkreti asmenybė.

Taip atsiskleidžia hermeneutinio supratimo normatyvumas. „Suprastoji“ norma pagal save ir savimi formuoja savąjį suprantantįjį ir jo gyvenimą. Lygiai tas pat atsitinka ir su supratimo „objektu“. Apie hermeneutinio supratimo „objektą“ galima kalbėti tik žvelgiant per tą patį ką tik aptartą jo susivienijimą su „subjektu“ suprantamoje tiesoje.

Hermeneutinio supratimo „objektas“ – tikrovės kaip Kito valios manifestacija

Susilaikant nuo platesnių spekuliacijų apie objekto būtį ir prisimenant išmintinguosius Kanto perspėjimus dėl fenomeniškojo mūsų pažinimui prieinamų objektų pobūdžio, reikia apsiriboti tik pačiu supratimo veiksmu, kuriuo suprantama, įžvelgiama „objekto“ tiesa. Jau kalbėdami apie moralines dorybes, kurios tik būdamos pritaikytos įgyja savo tikrąjį galiojimą ir netgi savo turinį, pabrėžėme taikymo reikšmę bet kokio visuotinių sąvokų pažinimo galimybei. Supratimo veiksmas ir yra vienintelė vieta, kurioje visuotinės sąvokos arba bet koks supratimo „objektas“ turi galimybę pasirodyti ir apreikšti save bei savo turinį. Taigi nuosekliai laikantis visų hermeneutinio supratimo apibrėžtumų tenka daryti išvadą, kad tik tame supratimo veiksmo abstrakčios teorinės sąvokos įgyja ir savo realiąją konkrečią būtį. Tik per taikymo veiksmą jos įeina į konkretų gyvenimą ir tik taikymo veiksmu jame egzistuoja; užuot „plevenusios“ idealiųjų sąvokų karalystėje, tampa „aktyviomis“ gyvenimo dalyvėmis. Tik „subjektui“ siejantis į tiesioginį gyvenimišką santykį su savojo supratimo „objektu“ ir siejantis su juo praktiškais, gyvenimiškais ryšiais, jį paverčiant savojo gyvenimo dalimi, gyvenimą veikiančia praktiškai, realiai, „objektas“ atsiveria tam santykiui ir susisiejimui. Tik tuose gyvenimiškuose ryšiuose „objektas“ atsiveria „subjektui“ ir tik juose „subjektui“ apskritai pasirodo¹⁶.

Beje, būdas, kuriuo „objektas“ būva supratimo veiksmo, yra gana savotiškas: jį patiriame kaip *kreipimąsi*. Reikia nepamiršti, kad į savąjį supratimą, į savąjį gyvenimą hermeneutinis „subjektas“ „objektą“ išileidžia kaip normą – taikymo veiksmu savo konkrečią situaciją apibrėždamas suprasti norima sąvoka, tekstu, įvykiu, reiškiniu. „Objektas“ į supratimo „subjektą“ kreipiasi, „subjektą“ užkalbina.

Normos kreipimasis vienaip ar kitaip imperatyvus. Jos imperatyvumas skiriasi nuo gamtos dėsnių įsakmumo. Gamtos dėsniams jų dėsniškumą suteikia jų visuotinumas ir būtinumas, kurie yra absoliutūs ir besąlygiški. Klusniausiai ir turbūt adekvačiausiai į gamtos dėsnių įsakmumą reaguoja kūno instinktai, akimirksniu įvertinantys situaciją ir beveik visada pasirenkantys optimalų sprendimą.

Moraliniai apsisprendimai yra kitokie. Bet kokia norma spinduliuoja imperatyvą būti įgyvendinta, pati jos prigimtis imperatyvi. Tačiau šis imperatyvumas nėra būtinas ir besąlygiškas neišvengiamumo prasme. Būdamas laisvas, žmogus gali pasirinkti tą normą įgyvendinti arba ne, gali rinktis skirtingas normas konkrečioje situacijoje. Tačiau ši laisvė nėra tokia pat arbitrali kaip konvencionalumo sąlygojamuose pasirinkimuose. Moralinėms normoms būdinga tokia bjauri imperatyvumo rūšis, kuri visas didesnes moralines dilemas paverčia pačiomis skaudžiausiomis žmogaus gyvenimo kankynėmis. Nors teoriškai svarstant moralinės normos imperatyvumo ir galima išvengti, vis dėlto jį išgyvena-

me kaip besąlygišką, būtiną ir privalomą *absoliučiai*. Tokį jį išgyvename net ir tuo atveju, kai pasirenkame jam priešingą sprendimą arba kai sprendimo savo veiksmu visai nepasirenkame. Neįvykdytos normos imperatyvumas prabyla sąžinės balsu ir lygiai taip pat sėkmingai kankinančiai „graužia“ savo subjektą ir toliau.

Hermeneutinio „objekto“ normatyvumą supratimo veiksmė išgyvename kaip tam tikrą pareigą¹⁷. Šiuo aspektu hermeneutinio supratimo „objektai“ yra tie objektai, kuriuos *privalome* suprasti. Privalu, pridera, moralu ir teisinga suprasti tuos dalykus, kurie tampa hermeneutinio supratimo „objektais“. Lygiai taip pat moraliai privalomas ir prideramas tampa ir pats hermeneutinis supratimas, o iš čia – ir visi humanitariniai mokslai ir menai, – kaip tik ta tirtis, kurią teorinis mokslas palieka anapus savo ribų kaip nepakankamai mokslinė, nepakankamai pažintinė, todėl, jo vertinimu, – ne tokią rimtą ir svarbią.

Apie objekto iniciatyvą prakalbome neatsitiktinai. Hermeneutinis supratimas Gadameriui yra ne tik veiksmas, bet ir įvykis, jis atsitinka¹⁸. Teoriniame moksliniame pažinime mokslinis teiginys sukuriama subjekto valia, kurios niekas neriboja. O hermeneutinio supratimo „subjektas“ negali sukurti, jo sukelti, išprovokuoti. Hermeneutinis „subjektas“ negali taip kaip kantiškasis transcendentalinis teorinio pažinimo subjektas sintetinti mokslinės tiesos iš jam pateiktų empirinės įvairovės faktų. Suprantamųjų „objektų“ tiesa atsiveria tik supratimo įvykyje, kuris yra nenuspėjamas, neprognozuojamas ir subjekto valia menkai lemiamas.

Ir šiame teiginyje atpažįstame gyvenimo patirtį. Gyvenimo negalime sukurti taip, kaip kartais kuriame savo teorijas ar net ir filosofiją. Nepasiduoda jis nei mokslinei logikai, nei protingiems argumentams. Dažnai gyvenimo tikrumas nuo žmogaus sukurto jo pakaitalo skiriasi tuo, kad tikrajam gyvenimui būdingas netikėtumas, negalimybė jį prognozuoti ar numatyti, suvaldyti, daryti įtaką jam savo subjektyviaja valia. Šitai aprašomas subjektyvios valios turėtojas su visa jo valiai būdinga laisve ir iš jos kylančia netikėto, nenumatomo pasielgimo galimybe¹⁹. Jis yra gyvas, objektyviai Kitas – *realus* „subjekto“ partneris supratimo santykiyje. „Subjektas“ negali supratimo įvykio išprovokuoti ar „sukurti“, savo paties valios pastangomis hermeneutinis „subjektas“ gali tik tam santykiui pasiruošti ir jam atsiverti.

Išvados

1. Gadamerio hermeneutikoje, kaip ir visoje praktikos srityje, pastebimas tas pats konkretybės ir visuotybės santykis, kuris yra priešingas šiam santykiui moderniajame gamtamokslų: konkretybei suteikiamas pranašumas, kuriam turi būti pripažįstamas ir epistemologinis statusas. Šitame konkretybės ir visuotybės santykio apvertime galima atpažinti visą Gadamerio hermeneutiką ir epistemologinius jos ypatumus lemiančią ontologinę jo orientaciją į faktiškąją *Gewordene Sein*.

2. Hermeneutiniame supratime normatyvumas pasirodo besantis tikrasis kognityvumo šaltinis ir jo galimybės sąlyga: taikymas, kuris savo esme yra moralinio pobūdžio, ne tik tapatinamas su kognityviuoju pažinimo veiksmu, bet *yra* vienas ir tas pats veiksmas.

3. Gadameris reabilituoja hermeneutinį supratimą ne tik kaip reikšmingesnę žmogaus

pažinimo rūšį, bet ir kaip teisingesnį, tikresnį ir kognityvesnį pažinimą, kuris galbūt yra vienintelė pažinimo rūšis, apskritai realiai pažįstanti tikrąją tikrovę.

4. Hermeneutinis supratimas prasideda nuo pirminės „subjekto“ ir „objekto“ vienybės. Užuoat mėginamas nutraukti juos abu siejančius gyvenimiškus ryšius ir šiuos ryšius pašalinti iš pažinimo proceso, kaip to reikalaujama moderniajame gamtamokslyje, būtent juose jis ieško „aukštesnės“ pažintinės sintezės galimybės.

5. Hermeneutinio supratimo „subjektas“ pasirodo besąs praktinis, moralinis subjektas. Kitoks ir jo santykis su pažįstamąja tiesa: „suprastoji“ jo hermeneutinės tiesos norma pagal save ir savimi formuoja savąjį suprantantįjį ir realų jo gyvenimą.

6. Normatyvus hermeneutiniame supratime yra ir jo „objektas“, jis patiriamas kaip savotiška moralinė pareiga: moraliu ir teisinga suprasti tuos dalykus, kurie tampa hermeneutinio supratimo „objektais“, lygiai taip pat moraliai privalomas tampa ir pats hermeneutinis supratimas.

7. Moderniosios epistemologinės sampratos transformacijos kulminacija pasiekama hermeneutinio „objekto“ turinio virsme – hermeneutiniu supratimu suprantama tikrovė yra *gyvenimas*: gyvas, objektyviai Kitas, – *realus* „subjekto“ partneris supratimo santykiyje.

NUORODOS

- ¹ Tiesą sakant, į tai atsižvelgiama jau net ir įstatymą rašant: „Raštiška formuluotė iš pat pradžių turi atsižvelgti ir į interpretacijos erdvę, kuri atsiveria tekstu besinaudosiančiam skaitytojui.“ (*Gadamer H.-G. Tekstas ir interpretacija // Istorija. Menas. Kalba. Sud. A. Sverdiolas. Vilnius: Baltos lankos. 1999. P. 184*).
- ² *Gadamer H.-G. Wahrheit und Methode. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck). 1960. P. 301.*
- ³ „Teismo sprendimai, precedentai arba ligtolinė teisinė praktika visuomet atlieka teisės kūrimo funkciją“ (*Gadamer H.-G. Tekstas ir interpretacija // Istorija. Menas. Kalba. Ten pat. P. 185*).
- ⁴ *Epieikeija* (gr. ἠπεικεία – gerumas). *Aristotelis. Nikomacho etika. Rinktiniai raštai. Vilnius: Mintis. 1990. P. 165–166.*
- ⁵ Vok. *Gewordene Sein* – tapsmo, tapusioji būtis. Šią nuostatą Gadameris perima iš Heideggerio *Dasein* faktiškumo. *Heidegger M. Sein und Zeit. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 1993. P. 181, 191.*
- ⁶ *Phronēsis* neišvengiamai susijęs su veiksmiškuoju šia sąvoka įvardijamo pažinimo būdo pobūdžiu. Plačiau apie *phronēsis* vaidmenį Gadamerio hermeneutikoje žr. *Figal G. Phronesis as Understanding Philosophical Hermeneutics. Specter of Relativism // Truth, Dialogue and Phronesis in Philosophical Hermeneutics / ed. L. K. Schmidt. Northwestern University Press: Evanston, Illinois. 1995. P. 236.*
- ⁷ *Gadamer H.-G. Wahrheit und Methode. Ten pat. P. 307.*
- ⁸ Ten pat. P. 311.
- ⁹ Ten pat. P. 323.
- ¹⁰ Ten pat. P. 297.
- ¹¹ Kabutėmis hermeneutinis „subjektas“ ir „objektas“ atskiriami nuo moderniojo subjekto ir objekto dėl visiškai skirtingos jų prigimties interpretacijos. Žr. *Paulikaitė-Gricienė M. Tikrovės balso besiklausant. Patirties mąstymas H. G. Gadamerio filosofinėje hermeneutikoje. Monografija. Kaunas: KTU leidykla. 2005. P. 23.*
- ¹² *Gadamer H.-G. Wahrheit und Methode. Ten pat. P. 246 ir kitur.*
- ¹³ Ten pat. P. 11.
- ¹⁴ „Žmogaus egzistencija išslysta iš mokslinės objektyvacijos glėbio, nes egzistencijai būdingas kaip tik sprendimo, kurio iš žmogaus reikalauja gyvenimo situacijos, vienatinumas“ (*Gadamer H.-G. Istoriskumas // Istorija. Menas. Kalba. Ten pat. P. 218*).

- ¹⁵ Verta pažymėti, kad kalbama apie du *teorinius* pažinimo ir tikrovės *modelius*. Antrasis modelis – mūsų aptariamas hermeneutinis supratimas ir hermeneutinis subjektas – savo forma taip pat yra teorinis. Taigi ir praktinis subjektas kaip toks pats savaime irgi yra teorinė konstrukcija, kokios nors moralinės filosofijos, arba kokio nors „logoso“ apie kažką, *sgvoka*. Šiuo atveju atsiribojama nuo dar aukštesnio teorijos ir praktikos arba patyrimo sričių perskyrimo, kuris yra netgi dar svarbesnis už pirmąjį – teorinio ir praktinio pažinimo modelių atskyrimą. Šiame tekste liksime modelių plotmėje.
- ¹⁶ Prisiminkime Kantą. Teoriniam protui yra prieinami tik fenomenai. Žmogus labiausiai jam visada rūpėjusius noumenus pasiekti gali tik praktiniu veiksmu ir praktinio proto valios „valiojimu“, o ne teorinio proto svarstymais. Žr. *Kantas I. Grynajo proto kritika*. Vilnius: Mintis. 1982. P. 231 ir toliau.
- ¹⁷ Ir Kanto etikoje laisvė išreiškiama kategoriniu imperatyvu, adekvačiausiai ji išgyvenama kaip „grynoji“ pareiga (*Kantas I. Praktinio proto kritika*. Vilnius: Mintis. 1987. P. 43).
- ¹⁸ *Gadamer H.-G. Wahrheit und Methode*. Ten pat. P. 465 ir kitur. Įvykiškas hermeneutinio supratimo pobūdis Gadameriui labai svarbus, jis atspindi tikrovės sąrangą; Gadameriui „patirtis yra tai, kas mums atsitinka“ (*Schmidt L. K. Specter of Relativism // Truth, Dialogue and Phronesis in Philosophical Hermeneutics*. Northwestern University Press: Evanston, Illinois. 1995. P. 3).
- ¹⁹ Dėl šių priežasčių tokiam subjektui turėtų būti priskirti ir asmens apibrėžtumai. Negyvosios gamtos pasaulis tuo ir skiriasi nuo žmonių pasaulio, kad gamtos reiškiniai yra prognozuojami žinant gamtos dėsningumus, o žmonės gyvena laisvės, tik dėl kurios laisvi žmonių poelgiai ir yra neprognozuojami, pasaulyje. Taip pat pastebime ir malonės aspektą, apie kurį pirmasis prabilo Heideggeris savo užuominose apie būties prošvaisę ir būti ganantįjį esmingąjį būties mąstymą, kuriuo turėtų būti nusipelnoma tiesos atsivėrimo, būties *alētejos* (gr. ἀλήθεια) malonės (*Heidegger M. Kas yra metafizika // Rinkiniai raštai*. Vilnius: Mintis. 1992. P. 133).
- Plačiau apie asmens filosofiją Gadamerio hermeneutikoje – mano straipsnyje *Paulikaitė M. Dialogo principo sklaida universaliojoje Gadamerio hermeneutikoje // SOTER*. 2005. Nr. 14 (42). P. 199–217.

LITERATŪRA

1. *Aristotelis*. Nikomacho etika. Rinkiniai raštai. Vilnius: Mintis. 1990.
2. *Figal G.* Phronesis as Understanding Philosophical Hermeneutics. *Specter of Relativism // Truth, Dialogue and Phronesis in Philosophical Hermeneutics* / ed. L. K. Schmidt. Northwestern University Press: Evanston, Illinois. 1995.
3. *Gadamer H.-G.* Istoriskumas // *Istorija*. Menas. Kalba. Sud. A. Sverdiolas. Vilnius: Baltos lankos. 1999.
4. *Gadamer H.-G.* Tekstas ir interpretacija // *Istorija*. Menas. Kalba. Sud. A. Sverdiolas. Vilnius: Baltos lankos. 1999.
5. *Gadamer H.-G.* Wahrheit und Methode. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck). 1960.
6. *Heidegger M.* Kas yra metafizika // *Rinkiniai raštai*. Vilnius: Mintis. 1992.
7. *Heidegger M.* Sein und Zeit. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 1993.
8. *Kantas I.* Grynajo proto kritika. Vilnius: Mintis. 1982.
9. *Kantas I.* Praktinio proto kritika. Vilnius: Mintis. 1987.
10. *Paulikaitė M.* Dialogo principo sklaida universaliojoje Gadamerio hermeneutikoje // *SOTER*. 2005. Nr. 14 (42).
11. *Paulikaitė-Gricienė M.* Tikrovės balso besiklausant. Patirties mąstymas H. G. Gadamerio filosofinėje hermeneutikoje. Monografija. Kaunas: KTU leidykla. 2005.
12. *Schmidt L. K.* Specter of Relativism // *Truth, Dialogue and Phronesis in Philosophical Hermeneutics*. Northwestern University Press: Evanston, Illinois. 1995.

Milda PAULIKAITĖ-GRICIENĖ

FUNCTION OF APPLICATION IN H. G. GADAMER'S PHILOSOPHICAL HERMENEUTICS: COGNITIVITY OF PRACTICE

S u m m a r y

The article continues the analysis of Gadamer's philosophical hermeneutics and its fundamental concept – hermeneutical understanding – that pursues in this specific method of humanitarian sciences much more universal and significant structure of any human cognition in general. The main problem of investigation remains the same: adequacy of evaluation of the role that aspect of normativity plays in Gadamer's hermeneutical understanding and also in the conception of all human thinking in general both with its consequences to any epistemological theory. In the second part of the article the main object of the investigation – the fundamental components of any human cognition – *normativity* and *cognitivity* together with so multiple and important their mutual relationship – is viewed from the perspective of moral theory and practice. The first part of the article discerns the main elements of hermeneutical understanding and emphasizes normativity of cognition as especially important notion that determines and transforms the whole epistemological structure. The second part of the article proceeds to the consideration of the peculiarity of cognitivity of hermeneutical understanding. This way the main objective of the article is pursued: to reveal the influence of normativity to hermeneutical understanding and describe the most important aspects of the transformation that traditional conception of human cognition in general undergoes.

We see the same relationship between particularity and universality in Gadamer's hermeneutics as the one that is found in the field of moral practice and that is opposite to the relationship in modern natural sciences: priority is given to the particularity that also deserves the epistemological status. In this reversal of the relationship between particularity and universality we recognize ontological orientation to the factual *Gewordene Sein* that determines all Gadamer's hermeneutics and its epistemological characteristics. In hermeneutical understanding normativity appears to be the true source of cognitivity and condition of its possibility: application that in its essence has the character of morality not only is identified with cognitive act of cognition but *is* the very act itself. Gadamer rehabilitates hermeneutical understanding not only as the more significant kind of human cognition but also as the more correct, truer and even more cognitive cognition that perhaps is the only kind of cognition altogether that truly cognizes the true reality.

Hermeneutical understanding starts with the primordial unity of “subject” and “object”. Instead of trying to break the real, true-life relationship that binds them both and eliminate them from the process of cognition, as the modern natural science would require, hermeneutical understanding chooses these relationship to be the field of its pursuit for the “higher” cognitive synthesis. “Subject” of hermeneutical understanding appears to be practical, moral in its nature. Its relationship with the truth that is being cognized differs, too: the norm of its hermeneutical truth that is being “understood” here forms the one that understands it together with his real life according to it and by it itself. The “object” of hermeneutical understanding is normative as well. We experience it as a particular moral duty: it is moral and just to understand the things that become the “object” of hermeneutical understanding; the same way the very hermeneutical understanding becomes equally morally obligatory. The culmination of transformation of modern epistemological conception is reached in the conversion of content of hermeneutical “object” – reality that is understood in hermeneutical understanding is *life*: live, objectively the Other – real “subject's” partner in the relationship of understanding.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: hermeneutika, modernioji epistemologija, normatyvumas, kognityvumas, mokslas, moralė, Gadameris.

KEY WORDS: hermeneutics, modern epistemology, normativity, cognitivity, science, morality, Gadamer.

Milda PAULIKAITĖ-GRICIENĖ – Kauno technologijos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Filosofijos ir kultūrologijos katedros docentė, daktarė. Mokslinių interesų sritys: filosofinė hermeneutika, dialogo filosofija, religijos filosofija bei filosofiniai muzikos estetikos klausimai. El. paštas milda.griciene@gmail.com.

Milda PAULIKAITĖ-GRICIENĖ – Associated professor, doctor in the Department of Philosophy and Culturology at the Faculty of Humanities at Kaunas University of Technology. Areas of scientific interests: philosophical hermeneutics, philosophy of dialogue, philosophy of religion and philosophical questions of music aesthetics. E-mail: milda.griciene@gmail.com.